

Meža ekoloģiskais un sociālais devums

Meža ekosistēma ir gudrāka par meža izstrādātājiem un dažkārt arī par zinātniekiem

*Prof. Pēteris Zālītis

Tautsaimniecības vērtētāji apmelo Latviju. Absurdi tiek apgalvots, ka Latvijā nav dabas bagātību. Noniecināti tiek mūsu meži, mūsu zeme, mūsu derīgie izrakteņi. Šoreiz tikai par pašu nozīmīgāko – mežiem.

Pasaules meža zinātnieki vismaz ik pēc četriem gadiem Vispasaules kongresā atkārtoti pauž, ka mežs ir ekosistēma, kas jāsaprot kā pašregulācijas sistēma, kurā galvenais organiskais ražotājs ir kokaudze. Bet mūsu mežus pēdējā laikā vērtē no vēstures pazīstamie trīs akļie, no kuriem viens, lai pateiktu, kā izskatās zilonis, aprauga kāju, otrs – snūki, bet trešais – asti. Tad katrs sludina, kāds ir zilonis, nerēķinoties ar to, ka to nav redzējuši. Arī mūsu mežu «akļie» komentētāji, kas pazīst koka stumbru, purva sūnu vai trīspirkstu

dzeni, nav pamanījuši, ka mežs ir ekosistēma.

Ir pieņemts, ka mežsaimniecību vada kokrūpnieki, kas mežā saredz apalkokus, no kā var ražot dēļus vai mēbeles. Tas ir svarīgi, taču noklusēta tiek meža sabiedriskotā vērtība, un meža uzdevums ir cilvēkiem dot arī ekoloģiskos un sociālos devumus. Nevis balķis, bet meža ekosistēma ir produkts; uzsveru – tas ir mežkopju audzēts produkts, kura daļu jau tagad iepērk, un nezina kāpēc par to neko nemaksā ne mēs, ne arī tālu ārpus Latvijas dzīvojošā cilvēku sabiedrība.

Pētījumi par meža sociālo potenciālu sniedz šādus rezultātus: koksne – 5%, zaleņi – 0,6%, ogas, sēnes – 6%, medijumi – 0,8%, akumulētais ogleklis un saražotais skābeklis – 54%, fitoncīdi – 29%, gaisa attīrīšana no putekļiem – 0,6%, cilvēka veselības uzlabošana – 4%. Pārliciecināša ir akumulētā oglekļa un saražotā skābekļa dominante meža sabiedriskotajā vērtībā, kas ir 11 reizu lielāka nekā koksne kā kokmateriālu preces vērtība.

Sabiedrību pārstāvošie meža izstrādātāji ir iecerējuši cirst saražotu un viegli pieejamu kokaudzi. To atbalsta

Akumulētā oglekļa un saražotā skābekļa dominante meža sabiedriskotajā vērtībā ir 11 reizu lielāka nekā kokmateriālu preces vērtība

mežkopji. Taču veidot īpaši ražojošu mežu, kuram ir izšķirīga nozīme visā meža produktā, pēdējos divdesmit gados ir aizliegts. Ierēdņu iebildumi ir pret meža ražības paaugstināšanu, kas meža zinātniekiem un nozares vadībai bija saprotama jau daudzus gadus desmitus.

Pusi no mežu kopplatības aizņem dabas degradētas kokaudzes ar vāji aerētām pārmīrām augsnēm. Mežkopji apgalvo, ka slapju mežu var salīdzināt ar slimu cilvēku un

grāvji mežā ir identiski tūriem asinsvadiem. Slimie meži neražo cilvēku sabiedrībai nepieciešamos produktus. Turpretī meliorētie meži no katra hektāra ik gadu mums piegādā 5300 m

3

tūra skābekļa, un ražojošie meži akumulē koksni visu oglekšābo gāzi 100 m biezā gaisa slānī. Tas glābj planētas biosfēru, un nav saprotams, kāpēc saimniekam nerosinām saražot skābekli kā preci un pārdot to citām valstīm kaut vai kvotu režīmā.

Mežs kā mežsaimniecības produkts aprakstāms kā augstāzīgas, kvalitatīvas un veselīgas mežaudzes. Mežkopības uzdevums ir panākt, lai mežos saglabātos un veiksmīgi uzkrātos koksni produkcējošās kokaudzes. Meža izstrādātāji nedrīkst nocirst resnus stumbrus ar platām gadskārtām! Pastiprināta vērtība jāpievērš atmirstošām audzēm un pārlietu vecām priežu audzēm, kas nespēj saražot koksni ar šaurām stumbra gadskārtām. Tās savu uzdevumu jau padarījušas, un to vietā jāveido jaunākas audzes ar plātākām gadskārtām. Tādās audzēs ikviens koksnes kubikmetrs in-

tensīvi ražo jaunu kubikmetru, kas atkal akumulē oglekli un saražo skābekli. Meža zinātnieki atgādina, ka cērtamas audzes, nevis koki, arī jaunākās kokaudzēs saudzējot atsevišķus vecus kokus.

Meža ekosistēma ir gudrāka par meža izstrādātājiem un dažkārt arī par meža zinātniekiem. Dabas virsuzdevums – mežam jādzīvo tā, lai tas saglabātos kā mežs. Tas ir princips, ar ko jāreķinās mežkopjiem. Dabas priekšrakstos nav iekļauts jautājums par iespējami lielāku koksnes krāju. Maksimālā koksnes krāja pieaugušā mežā ir mežsaimnieka un cilvēku sabiedrības, nevis meža problēma.

Piemēram, nevaram audzēt egli kā priedi vai bērzu, kas ir saulmīļi. Egļu ļoti bieži ir ražīga līdz četrdesmit gadu vecās audzēs, saudzējot līdz 350 kubikmetru koksnes uz vienu hektāru. Nepamatots ir egļu audzei izvīrētais ultimāts, ka to cirtīs tikai pēc 81 gada vecuma, ko nosaka normatīvos ievietotais cirtmets. Mežkopim visas egļu vienveiduma audzes vērtīgi jāapsaimnieko kā plantācijas, veidojot ražīgas un veselīgas mežaudzes. Lietderīgi izcirst sabrūkošās audzes un to vietā veidot jaunas egļu tīrau-

dzes.

Meža zinātnieki uzskata, ka mežkopjiem, mežsaimniecības vadītājiem un medijiem nepieciešams iestāties par augstāzīgu mežu un koksnes krājas uzkrāšanos pagaidām vēl nesakārtotajā Latvijas zemē. Mežkopjiem kopā ar it kā dabu saudzējošiem ne meža ierēdņiem ir jāiestājas par meliorācijas atjaunošanu smokošo mežu koksnes, nodrošināt cilvēku sabiedrības izdzīvošanu. Nav pieļaujama kokaudzes nociršana, vadoties no aizvēsturiskiem 150 gadu veciem priekšrakstiem, kas izveidoti, neņemot vērā, ka mežs ir ekosistēma.

Trīs miljoni meža nogabalu Latvijā ir biotopu daudzveidība un dzīvās dabas nodrošinājums. Latvijas meža kā biosfēras elementa lietošanas vērtība ir 904 kadastrālās balles uz ikvienu vidējo meža hektāru. Ar samazināto pielīdzinājumu balles vērtība ir 3,71 lats, kas kopumā dod 10,5 miljardus latu. Tie ir kapitālie līdzekļi, kas mums jāapsaimnieko, turpinot pieaudzēt meža ekosistēmas vērtību. ●

*Habilitēts mežzinātnu doktors, profesors